

ORGANIZIRANI KRIMINAL U ZEMLJAMA ZAPADNOG BALKANA – POJAM I KRIVIČNOPRAVNI ASPEKT

SAŽETAK: Organizirani kriminal je jedna od najopasnijih i najsloženijih pojava danas u svijetu uopće. Zato svakoj državi prijete opasnosti sa dvije strane, opasnost od organiziranog kriminala i od vlastite nesposobnosti da se obezbijedi efikasan pravni okvir za neutralisanje posljedica ovog problema. U nastojanju da se iznađe najprikladniji odgovor pred izazovom organiziranog kriminala došlo je do temeljne promjene u orijentaciji krivičnog pravnog sistema, kako na nacionalnom tako i na međunarodnom nivou. Područje organiziranog kriminala je u posljednjih nekoliko godina kao suvremeni fenomen probudilo veliko istraživačko interesiranje u kriminološkoj, krivičnopravnoj, krivično-procesnoj i kriminalističkoj teoriji gotovo svih država suvremenog svijeta.

Pojedine zemlje Zapadnog Balkana (Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Srbija) spadaju u države u kojima je borba protiv organiziranog kriminala u samim začetcima, te se može pretpostaviti da će se u okviru postojećeg sistema, kao i uvođenjem novih zakonskih odredbi, povećati učinkovitost organa krivičnog gonjenja i pravosuđa u hvatanju ukoštac jednako sa posljedicama kao i uzrocima organiziranog kriminala.

Imajući u vidu činjenicu da je organizirani kriminal aktuelan problem koji traži blagovremeno i adekvatno reagovanje države u cilju njegovog suzbijanja, u radu će biti obrađena fenomenologija, kao i krivičnopравни aspekt suprotstavljanja organiziranom kriminalu.

KLJUČNE RIJEČI: *organizirani kriminal, suprotstavljanje, zakoni, krivičnopравни aspekt, kriminalistički aspekt.*

Uvodne napomene

Jedan od najvažnijih segmenata krivičnog pravnog reagovanja države svakako je suprotstavljanje organiziranom kriminalu. Države uvode radikalnu politiku suprotstavljanja organiziranom kriminalu i usklađuju krivično za-

konodavstvo zbog poboljšanja krivičnog postupka. Borba protiv organiziranog kriminala u svakoj državi smatra se i važnim političkim pitanjem o brizi državne vlasti za sigurnost svojih građana i funkcioniranje mehanizama pravne države. Za ostvarivanje uspješne borbe protiv organiziranog kriminala veoma je važno izvršiti sveobuhvatnu analizu svih segmenata i činilaca koji se nalaze u direktnoj vezi sa ovom negativnom društvenom pojavom. Svaka uređena društvena zajednica mora odrediti prioritetne zadatke, glavna usmjerenja, način djelovanja i odgovarajuću organizaciju policije i pravosuđa za borbu protiv organiziranog kriminala. Nastojanja usmjerena u ovom pravcu u posljednje vrijeme su veoma vidljiva, kako sa strane pravne nauke, tako i na polju djelovanja predstavnika države i državnih aparata i tijela zaduženih za ovu oblast. Kako bi se što kvalitetnije obradila tema ovog rada potrebno je postepeno i analitički izvršiti definisanje organiziranog kriminala, analizu njegovih negativnih efekata i njegovo krivičnopravno određenje. Temelj svake borbe protiv organiziranog kriminala pretpostavlja saradnju državnih organa gonjenja, prvenstveno policije i tužilaštva na nacionalnom nivou, kao i međunarodno povezivanje i saradnju. O ovoj činjenici govori i jedan prost uvid u važeće procesne zakone u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji, u kojima se jasno može uočiti koliko je značajna uloga ovih tijela, kao i od kolikog je značaja njihova međusobna saradnja u suprotstavljanju organiziranom kriminalu. Da bi se o ovom segmentu krivičnopravnog djelovanja stvorio što potpuniji utisak potrebno je ovu materiju obraditi sa svih aspekata koji nam daju multidisciplinarni pristup prilikom proučavanja pojave organiziranog kriminala.

Naročito je značajno analizirati materijalno-pravnu osnovu za suzbijanje organiziranog kriminala, uzimajući u obzir i iskustva drugih država koje su se ranije posvetile ovoj problematici i čiji su se državni sistemi prije suočili sa ovim fenomenom. S obzirom na to da je osnovna tema ovog rada vezana za stanje organiziranog kriminala u Sloveniji, Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini i Srbiji, neizbježno je u tom kontekstu analizirati problematiku krivičnopravnog tretmana ove devijacije, s obzirom na to da je suprotstavljanje organiziranom kriminalu postavljen pred države Zapadnog Balkana kao jedan od najvažnijih uslova za punopravno stupanje ovih država u evropske i svjetske integracije. O značaju proučavanja ove oblasti svjedoči i uporedno-pravna praksa, s obzirom na to da je već na prvi pogled uočljivo da je u državama koje su se prije posvetile organizacionom prilagođavanju za borbu protiv organiziranog kriminala, kao i za suzbijanje njegovih efekata, što ostavlja pečat u svim segmentima javnog i društvenog djelovanja, primjetan mnogo intenzivniji efekat ove borbe sa izraženijim stepenom uspjeha.

Opšti okvir suprotstavljanja organiziranom kriminalu

Pojačano i sistemsko izučavanje pojave organiziranog kriminala u okviru krivičnopravne teorije u evropskim državama uočava se početkom 70-ih godina, a strategija borbe protiv njega počela se stvarati u nekim evropskim državama krajem 80-ih, na temelju iskustva američke kriminalističke i pravosudne prakse. U nastojanju da se iznađe najprikladniji odgovor pred izazovom organiziranog kriminala došlo je do temeljne promjene u orijentaciji krivičnopravnog sistema, kako na nacionalnom, tako i na međunarodnom nivou. Njegov prvenstveni cilj nije više samo kažnjavanje odgovornih pojedinaca već, podjednako, i rasturanje zločinačke organizacije kojoj on pripada i zadbijanje kontrole nad profitom koji je ostvaren putem kriminalnih aktivnosti. Organizirani kriminal danas predstavlja izuzetno veliku opasnost po društvo. Svijet bez granica kao manifest globalnih ekonomskih, političkih, društvenih međuzavisnosti, koji se razvija u međunarodnoj zajednici, te sveukupni društveni tokovi i zbivanja početkom XXI stoljeća, na unutrašnjem i međunarodnom planu, djelovali su stimulativno na razvoj organiziranog kriminala i njegovu internacionalizaciju.¹ Organizirani kriminal u svojoj završnoj fazi etabliranja u nekoj državi pokazuje sva obilježja paralelnog sistema državnog sistema, izvan kontrole javnosti i vlade, s brojnim članstvom koje djeluje u slojevitim strukturama, poput preduzeća, zbog čega se teško prepoznaje, otkriva i dokazuje – čime je opasnost od organiziranog kriminala mnogostruko veća od opasnosti koju izazivaju i najteža klasična krivična djela. Posebno treba imati u vidu da se organizirani kriminal transformiše i prilagođava novim trendovima, kao i krivičnopravnom reagovanju u cilju njegovog suzbijanja. Savremena kriminalna udruženja karakterizira vrlo fleksibilna organizacijska struktura koja se posve prilagođava uvjetima koji garantiraju u datom vremenu i prostoru najveću kriminalnu dobit, pa se teško uočava hijerarhijski niz.² U takvim kriminalnim udruženjima nisu bitno izražena hijerarhijska i strogo subordinirajuća obilježja. U posljednje vrijeme u najvećem je porastu kriminalna djelatnost upravo takvih kriminalnih udruženja, čija se zona djelovanja najčešće proteže i izvan nacionalnog, matičnog, državnog područja.³ Organizirani kriminal je popularan izraz koji se često upotrebljava, a koji nije u potpunosti definiran u zakonodavstvu. Zbog promjenjive prirode organiziranog kriminala i okoline u

¹ Bošković, M., *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2004, str. 27.

² Modly, D., Korajlić, N., *Kriminalistički rječnik*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002, str. 501.

³ Fatić, A., *Organizovani kriminal kao predložak za kontrolnu politiku*, *Revija za bezbednost*, br. 1/10, Beograd, 2010.

kojoj djeluje, nema općeprihvaćene definicije organiziranog kriminala. Definiranje pojma organiziranog kriminala u mnogim državama se smatra gotovo prvim korakom za njegovo uspješno suzbijanje unutar nacionalnih granica ili izvan njih. Ako se ima u vidu raznovrsnost oblika djelovanja organiziranog kriminala, kao i preduzimanje niza mjera na nacionalnom i međunarodnom planu s ciljem njegovog suzbijanja, sve se više nameće potreba da se taj pojam zakonski definira i precizira. Zbog brze promjenjivosti i prilagođavanja novim oblicima rada upitna je vrijednost same definicije organiziranog kriminala u zakonodavstvu, s obzirom na to da pri uskim zakonskim odredbama postoji opasnost da definicija ne obuhvati sve pojavne oblike organiziranog kriminala. S tim u vezi, na razini Evropske unije je prihvaćena definicija organiziranog kriminala koja se temelji na jedanaest karakteristika:⁴

1. sudjelovanje više od dvije osobe,
2. svaka osoba ima svoje određene zadatke,
3. djelovanje tokom dužeg ili neodređenog vremenskog perioda,
4. upotreba nekih oblika discipline i nadzora,
5. sumnja učinjenja teškog krivičnog djela,
6. djelovanje na međunarodnom području,
7. upotreba nasilja ili sličnih mjera zastrašivanja,
8. upotreba privrednih ili sličnih infrastruktura,
9. upletenost u pranje novca,
10. provođenje utjecaja na politiku, medije, javnu upravu, pravosuđe ili privredu,
11. temeljni motiv je stjecanje dobitka i moći.

Da bi se određeno krivično djelo ili kriminalno udruženje definiralo kao organizirani kriminal mora imati najmanje šest od jedanaest karakteristika. Globalna i općepoznata saznanja o sadržaju i suštini organiziranog kriminala, njegovog pojmovnog određenja, pojavnih oblika, obima i stvarnih razmjera, još uvijek nisu dovoljna za sastavljanje sveobuhvatne, internacionalne i općeprihvaćene definicije, što obavezuje svaku državu da studiozno i stalno istražuje ovaj fenomen, te nastoji obezbijediti izmjene u krivičnom materijalnom, krivičnom procesnom i organizacionom procesnom pravu u cilju efikasnog otkrivanja i dokazivanja krivičnih djela organiziranog kriminala.⁵

⁴ Ovi kriteriji su isti kao kriteriji koji se primjenjuju od 1997. godine u EU (ENFOPOL 35 Rev 2, 6204/97) za godišnje izvještaje EU o organiziranom kriminalu koji Europol izrađuje posljednjih 10 godina.

⁵ Šačić, Ž., *Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj*, Ministarstvo unutarnjih poslova Republike Hrvatske, Zagreb, 1997, str. 1.

Krivičnopravni okvir za borbu protiv organiziranog kriminala u Sloveniji

Jedinstveni pravni pojam organiziranog kriminala u Sloveniji nije određen, no postoje različita tumačenja njegove suštine, što proizilazi iz općeprihvaćene tvrdnje da je organizirani kriminal mnogo lakše opisati, govoriti o njegovom konceptu, nego ga definirati. Na temelju analize definicija koje se upotrebljavaju u SAD, Njemačkoj i Interpolu, i na temelju vlastitih iskustava, i u Sloveniji je oblikovana definicija koja obuhvata sastojke prethodno navedenih. Tako u Sloveniji vrijedi da je organizirani kriminal „na poduzetnički način provedena kriminalna aktivnost zločinačkog udruženja koja upotrebljava nasilje ili korupciju za postizanje cilja profita ili uspjeha u društvu“. ⁶

Kriminalistička policija Slovenije za definiciju organiziranog kriminala pretežno upotrebljava EUROPOL-ovu definiciju, koja zahtijeva ustanovljenje četiri stalna i makar dva promjenljiva kriterija da bi se moglo govoriti o djelovanju kriminalnih udruženja.⁷ Stalni kriteriji su: udruženje makar tri osobe koje djeluju u dužem ili vremenski neodređenom periodu, činjenje službeno definiranih krivičnih djela koja zahtijevaju gonjenje a cilj je imovinska korist (dobitak) ili društvena moć. Promjenljivi kriteriji su: upotrebljava unutarnja pravila ponašanja, primjenjuje nasilje i/ili korupciju, utiče na medije, privredu, državnu upravu, politiku, djeluje na poduzetnički način, djeluje na međunarodnom planu ili je upleten u pranje novca.

U organizirani kriminal se, po Zakonu o državnom tužiteljstvu,⁸ ubrajaju službeno gonjiva krivična djela učinjena u okviru organiziranog kriminalnog udruženja sa unutarnjim pravilima ponašanja, koje djeluje na poduzetnički način i pri tome, po pravilu, primjenjuje nasilje, odnosno korupciju sa namjerom sticanja imovinske koristi ili društvene moći.

Na osnovu navedenih definicija može se konstatovati da se pokušaji definisanja organiziranog kriminala u Sloveniji zasnivaju na osnovama kriminalno-zločinačkih organizacija. U tom kontekstu, Krivični zakon Republike Slovenije u petnaestoj alineji člana 126 pod zločinačkim udruženjem⁹ smatra skupinu od najmanje tri osobe koje su se udružile u činjenju krivičnih djela za

⁶ Petrović, S. i Dobovšek, B., *Mreže organiziranog kriminaliteta*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007, str. 140.

⁷ Nacrt odluke Kriminalističke policije za sprečavanje organiziranog kriminala za period od 2005. do 2007., MUP Policija, GPU UKP od 14. 12. 2004.

⁸ Zakon o državnom tužiteljstvu, *Službeni list RS*, št. 63/1994, 59/1999, 56/2002, 110/2002, 14/2003, 17/2006 i 94/2007.

⁹ Član 126 Krivičnog zakona R. Slovenije, *Službeni list RS*, št. 63/94, 23/99, 60/99, 40/2004, 95/2004, 37/2005, 17/2006, 89/2008 i 5/2009.

koja se može izreći kazna duža od tri godine zatvora. Određuje, također, i krivično djelo zločinačkog udruživanja koje napravi onaj koji surađuje sa takvim udruženjem i onaj koji takvo udruženje vodi ili organizira.¹⁰ Kao što vidimo, karakteristike kojima je opisan organizirani kriminal u Sloveniji slične su onima kojima ga opisuju na razini Evropske unije. Definicija nije usko postavljena, jer omogućava prilagođavanje definicije brzim promjenjivim oblicima i aktivnostima skupina organiziranog kriminala. Kao takva je prihvatljiva za ujednačavanje organizacijskih i radnih standarda za sve institucije koje se bave organiziranim kriminalom.

Krivičnopravni okvir za borbu protiv organiziranog kriminala u Hrvatskoj

U pogledu suzbijanja organiziranog kriminala Hrvatska je skoro u potpunosti uskladila krivično materijalno i procesno zakonodavstvo sa pravnom stečevinom Evropske unije. Zakonodavni okvir za suzbijanje ovog fenomena u Hrvatskoj čine: Krivični zakon, Zakon o krivičnom postupku, Zakon o Uredu za suzbijanje korupcije i organiziranog kriminala, Zakon o zaštiti svjedoka, Zakon o sprječavanju pranja novca, Zakon o odgovornosti pravnih osoba za krivična djela i Zakon o međunarodnoj pravnoj pomoći u krivičnim stvarima. Krivičnim zakonom iz 1997. godine određen je pojam organizirane grupe i zločinačke organizacije, te zločinačko udruživanje. U članku 333 Krivičnog zakona inkriminirano je udruživanje radi činjenja krivičnih djela, dakle pripadnost grupi ili zločinačkoj organizaciji koje su stvorene radi zločinačkog djelovanja. Takva i slična kriminalna djelatnost, koja se smatra zonom interesa nositelja organiziranog kriminala, u Krivičnom zakonu Republike Hrvatske¹¹ definirana je u općem djelu u čl 89, st. 23, u kojem se samo naznačava da je zločinačka organizacija temelj pojma organiziranog kriminala.

Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona Republike Hrvatske,¹² u skladu sa članovima 2 i 5 Konvencije UN-a o transnacionalnom organiziranom kriminalu, redefiniran je pojam zločinačke organizacije. Naime, zločinačka organizacija je strukturirano udruženje od najmanje tri osobe koje postoji tokom određenog razdoblja i djeluje sa zajedničkim ciljem izvršenja jednoga ili više krivičnih djela radi izravnog ili neizravnog sticanja finansijske ili druge

¹⁰ Član 297, st. 1 i st. 2 Krivičnog zakona R. Slovenije.

¹¹ *Narodne novine R. Hrvatske*, br. 110/97, 27/98, 50/00, 129/00, 51/01, 111/03, 190/03, 105/04, 84/05, 71/06, 110/07, 152/08, 57/11, 143/12.

¹² *Narodne novine R. Hrvatske*, br. 105/04.

materijalne koristi ili s ciljem ostvarivanja i zadržavanja nadzora nad pojedinim privrednim ili drugim djelatnostima, a radi se o krivičnim djelima za koje se može izreći kazna zatvora u trajanju od najmanje četiri godine ili teža kazna zatvora. Prema izmijenjenom stavku 23 članka 89 KZ, a s obzirom na čl. 2 Konvencije Ujedinjenih naroda protiv transnacionalnog organiziranog kriminala, „strukturirano udruženje“ je udruženje koje nije slučajno okupljeno radi neposrednog počinjenja krivičnog djela i koje ne treba imati formalno utvrđene uloge svojih članova, trajnost članstva ili razrađenu strukturu. Iako hrvatski Krivični zakon direktno ne navodi da bi u temelju pojma organiziranog kriminala trebalo ugraditi i grupu ljudi,¹³ definiranu kao grupu koju čine najmanje tri osobe koje su povezane radi trajnog ili povremenog činjenja krivičnih djela, pri čemu svaka od tih osoba daje svoj udio u izvršenju krivičnog djela, to proizilazi iz čl. 333 KZ RH, gdje je kao posebno krivično djelo sankcionirano udruživanje za izvršenje krivičnog djela, pri čemu se kao oblik zločinačkog udruženja, odnosno organiziranog kriminala, pored zločinačke organizacije navodi i grupa ljudi.

Određujući šta je organizirani kriminal, te njegove nositelje (grupa ljudi i zločinačka organizacija), slijedi da je početno i temeljno djelo organiziranog kriminala krivično djelo udruživanja za počinjenje krivičnog djela (čl. 333). U Republici Hrvatskoj postoje dva modela kriminalizacije pripadnosti grupi ili organizaciji sa kriminalnim ciljevima, i to: inkriminacija samog udruživanja ili pripadanja grupi i udruživanja ili pripadanja kriminalnoj (zločinačkoj) organizaciji, zatim inkriminacija učinjenja krivičnog djela u okviru grupe, odnosno kriminalne (zločinačke) organizacije kao težeg oblika učinjenja temeljnog djela.¹⁴ Krivičnim zakonom RH određeni su pojmovi organizirane grupe i zločinačke organizacije, te je inkriminirano zločinačko udruživanje na način koji je u potpunosti usaglašen sa relevantnim dokumentima EU.¹⁵ Kao posljedica uspješnog pregovaranja o pristupanju EU, može se konstatovati da se Hrvatska kretala i još uvijek se kreće brže od ostalih u regiji u pogledu uspostavljanja politika i strategija protiv organiziranog kriminala – donošenjem svih potrebnih zakonskih propisa kao i uspostavljanjem djelotvornog sistema provedbe zakona.

¹³ Član 89, stav 2 Krivičnog zakona R. Hrvatske.

¹⁴ Petrović, B., Peršak, N., *Sigurnost i saradnja kao reakcija na organizirani kriminalitet u srednjoj i jugoistočnoj Evropi*, str. 170.

¹⁵ Zajednička akcija 98/733/JHA od 21. prosinca 1998. godine kojom se sudjelovanje u zločinačkim organizacijama u državama članicama Evropske unije smatra krivičnim djelom.

Krivičnopravni okvir za borbu protiv organiziranog kriminala u Srbiji

U Srbiji je reforma krivičnopravnog okvira za borbu protiv organiziranog kriminala intenzivno započela od druge polovine 2002. godine i do danas su na normativnom planu zabilježeni krupni rezultati: a) donijeto je novo krivično materijalno zakonodavstvo koje je predvidjelo pojedine inkriminacije organiziranog kriminala; b) u Zakonu o krivičnom postupku iz 2001. (naknadno 2002), odnosno izmjenama i dopunama iz 2011, predviđena je posebna glava (VII/3)¹⁶ posvećena procesnim instrumentima za borbu protiv organiziranog kriminala; c) donijet je poseban Zakon o organizaciji državnih organa (javnog tužilaštva, policije i suda) za borbu protiv organiziranog kriminala i njihovim nadležnostima. U Zakonu o krivičnom postupku, koji je stupio na snagu 28. marta 2002. godine, izraz organizirani kriminal pominjao se samo u članu 232, koji ovlašćuje istražnog sudiju da može narediti nadzor i snimanje telefonskih i drugih razgovora, kao i optička snimanja lica ukoliko, između ostalog, postoje osnovi sumnje da je to lice počinilo krivično djelo sa elementima organiziranog kriminala. Izmenama i dopunama Zakonika o krivičnom postupku propisano¹⁷ je da organizirani kriminal postoji ukoliko su kumulativno ispunjeni najmanje četiri od sljedećih devet uslova, pri čemu prvo navedeni uslov obavezno mora biti ispunjen:

1. da je izvršeno krivično djelo rezultat organiziranog djelovanja više od dvije osobe, čiji je cilj činjenje teških krivičnih djela radi stjecanja dobiti ili moći,
2. da je svaki član kriminalne organizacije imao unaprijed određen zadatak ili ulogu,
3. da je djelatnost kriminalne organizacije planirana na duže vrijeme ili neograničeno,
4. da se djelatnost organizacije zasniva na primjeni određenih pravila, interesne kontrole i discipline članova,
5. da se djelatnost organizacije planira i vrši u međunarodnim razmjerama,
6. da se u vršenju djelatnosti koriste nasilje ili zastrašivanje ili da postoji spremnost za njihovu primjenu,
7. da se koristi pranje novca ili nezakonito stečena dobit,
8. da se u vršenju djelatnosti koriste privredne ili poslovne strukture, i

¹⁶ *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 101/2011.

¹⁷ Zakon o izmjenama i dopunama ZKP-a, *Službeni list SR Jugoslavije*, br. 68 od 19. 12. 2002.

9. da postoji utjecaj organizacije ili njenog dijela na političku vlast, medije, izvršnu i sudsku vlast, ili na druge društvene ili ekonomske činitelje.¹⁸

Republički Zakon o organizaciji i nadležnosti državnih organa za suzbijanje organizovanog kriminala¹⁹ precizirao je koja se to djela i pod kojim uslovima smatraju organiziranim kriminalom. Naime, izmjenom i dopunom ovog zakona²⁰ pod organiziranim kriminalom podrazumijeva se činjenje krivičnih djela od strane organizirane kriminalne grupe, odnosno druge organizirane grupe ili njenih pripadnika, za koje je predviđena kazna zatvora od četiri godine ili teža.

Navedena definicija se zasniva na sadržaju pojma organiziranog kriminala određenog u čl. 2 Konvencije Ujedinjenih nacija protiv transnacionalnog organiziranog kriminala. Zakonom o izmjenama i dopunama Zakona o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala²¹ iz 2009. godine izvršene su bitne promjene u definisanju organiziranog kriminala. Prema odredbama novog zakona organizirani kriminal predstavlja vršenje krivičnih djela od strane organizirane kriminalne grupe ili njenih pripadnika, za koja je predviđena kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna. Pod organiziranom kriminalnom grupom podrazumijeva se grupa od tri ili više lica, koja postoji određeno vrijeme i djeluje sporazumno u cilju vršenja jednog ili više krivičnih djela za koja je predviđena kazna zatvora od četiri godine ili teža kazna, radi sticanja, posredno ili neposredno, finansijske ili druge koristi. Ovaj procesni zakon uzima u prerogativu da određuje pojam i karakteristike organiziranog kriminala – inače instituta koji po tradicionalnoj diobi krivičnog prava na materijalno, procesno i izvršno pravo striktno pripada oblasti materijalnog prava.²²

Iz navedenog se može zaključiti da se u Srbiji pojam organizirani kriminal dugo vremena različito definisao u različitim zakonskim aktima. U cilju usklađivanja krivičnoprocesnog zakonodavstva sa drugim pravnim aktima R. Srbije, Zakonom o izmenama i dopunama ZKP-a Srbije iz 2001. godine od 31. 8. 2009, kojim je definitivno Zakonik iz 2006. godine stavljen van pravne snage a da praktično nikad nije ni stupio na snagu, definisan je pojam organiziranog kriminala identično kao i Zakonom o organizaciji i nadležnosti držav-

¹⁸ Bošković, M., *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 2003, str. 28.

¹⁹ *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 49/2002.

²⁰ *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 39/2003.

²¹ *Službeni glasnik R. Srbije*, br. 72/09.

²² Jovašević, D., Gajić-Glamočlija, M., *Krivično delo pranja novca*, Beograd, 2008, str. 164.

nih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih posebno teških krivičnih djela. Zakonikom o krivičnom postupku iz 2006. godine, koji nije stupio na pravnu snagu, bile su uvedene bitne intervencije u krivičnoprocesnom smislu, ali njegova normativna razrada nije bila na željenom nivou, jer su predložena rješenja imala nemali broj nedostataka i suštinske i pravno-tehničke prirode.²³

Treba istaći da Krivični zakonik iz 2005. godine, koji ima pravno dejstvo u Srbiji, ne poznaje termin organiziranog kriminala, ali sankcioniše svako organizirano vršenje krivičnih djela: saučesništvo, dogovaranje, odnosno organiziranje i djelovanje udruženja za vršenje krivičnih djela. U tim shvatanjima ima elementa organiziranog kriminala u širem smislu, ali su ona dosta šira nego već definisani pojam organiziranog kriminala.

Krivičnopravni okvir za borbu protiv organiziranog kriminala u BiH

Organizirani kriminal je jedna od najopasnijih i najsloženijih pojava danas, kako u Bosni i Hercegovini, tako i u svijetu uopće. Danas u Bosni i Hercegovini još uvijek nije zauzet decidan stav o jedinstvenoj kriminološkoj definiciji organiziranog kriminala. Međutim, treba istaći da je od 1999. godine organizirani kriminal formalno, ipak, definiran na zakonodavnom planu kao rezultat spoznaje da je stanje u svakodnevnom životu upućivalo na postojanje ovog fenomena i u Bosni i Hercegovini. U tom smislu, samo u jednom dijelu države, tj. na području Federacije BiH, po prvi put je definiran pojam organiziranog kriminala. Prema toj definiciji, organizirani kriminal se sastoji od onih krivičnih djela koja učine dvije ili više osoba koje djeluju kao ustrojeno udruženje ili organizacija u dogovoru tokom jednog vremenskog perioda sa ciljem učinjenja višestrukih prijestupa od kojih je za najmanje jedan predviđena kazna zatvora od pet ili više godina zatvora. Takvi prijestupi mogu biti sami sebi cilj, ili sredstvo stjecanja materijalne koristi, opstrukcije povratka izbjeglica ili ugrožavanje mira i stabilnosti u Federaciji na neki drugi način i u odgovarajućim slučajevima nepropisnog utjecanja na rad javnih organa vlasti. Međutim, u Republici Srpskoj Krivičnim zakonom iz 2003. godine nije tretiran ovaj fenomen, osim članom 383 kao krivično djelo „zločinačko udruženje“. Tek Zakonom o izmjenama i dopunama Krivičnog zakona

²³ Đurđić, V., *Koncepcijska doslednost tužilačke istrage prema novom Zakoniku o krivičnom postupku, Primena novog Zakonika o krivičnom postupku Srbije*, Udruženje za krivično pravo Srbije, Beograd, 2007, str. 77.

Republike Srpske²⁴ definiran je pojam organiziranog kriminala. Organiziranim kriminalom smatra se krivično djelo propisano KZ RS, izvršeno od strane pripadnika zločinačkog udruženja, ako za pojedino krivično djelo nije predviđena teža kazna. Na osnovu prethodnih činjenica mogu se vidjeti različita pravna tretiranja ovog fenomena u Bosni i Hercegovini, odnosno entitetima. Ovakvo pravno regulisanje predstavlja određene poteškoće u otkrivanju i dokazivanju krivičnih djela organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini. Promulgacija KZ BiH predstavlja značajan i odlučan faktor u tretiranju ovog fenomena u pozitivnom zakonodavstvu, kao i mjere suzbijanja pojave organiziranog kriminala na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. Prema tome, domaći stručnjaci, analizirajući pravni tretman organiziranog kriminala u postdejtonskom periodu, izdvajaju dva ključna momenta: a) definiranje ovog pojma u krivičnom zakonodavstvu BiH; i b) uvođenje inkriminacija o organiziranom kriminalu u zakon.²⁵

Da se fenomenu organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovine danas ipak poklanja velika pažnja pokazuju i odredbe novog Krivičnog zakona od marta 2003. godine, u kojem je glava XXII – Dogovor, pripremanje, udruživanje i organizirani kriminal, u cijelosti posvećena kriminalizaciji onih radnji koje ne predstavljaju izvršenje drugih krivičnih djela, ali čiji je krajnji cilj izvršenje krivičnog djela kao plod interakcije više lica, a koja predstavljaju posebno krivično djelo.²⁶ Tako se krivično djelo organiziranog kriminala²⁷ sastoji u činjenju bilo kojeg djela propisanog Krivičnim zakonom BiH od strane pripadnika zločinačke organizacije ili u organiziranju, ili na drugi način rukovođenju zločinačkom organizacijom koja učini ili pokuša ovo krivično djelo. Kao što vidimo, pokušaj definiranja organiziranog kriminala u Bosni i Hercegovini zasniva se na osnovama kriminalno-zločinačkih organizacija. U tom kontekstu, opšti dio KZ BiH u članu 1, stav 17, pod zločinačkom organizacijom²⁸ smatra organiziranu grupu ljudi od najmanje tri osobe, koja postoji neko vrijeme, djelujući u cilju učinjenja jednog ili više krivičnih djela za koje se po zakonu može izreći kazna zatvora od tri godine ili teža kazna zatvora. Kao što vidimo, Bosna i Hercegovina spada u grupu država u kojoj se borba sa organiziranim

²⁴ *Službeni glasnik R. Srpske*, br. 70/06.

²⁵ Korajlić, N., *Istraživanje krivičnih djela*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2012, str. 704.

²⁶ Dimitrijević, V., *Krivično djelo organizovani kriminal prema pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine, Posao i pravda*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, godina 6, br. 1, 2007, str. 134.

²⁷ Član 250 KZ BiH, *Službene novine Bosne i Hercegovine*, br. 3/03, 32/03, 54/04, 61/04, 30/05, 53/06, 55/06, 32/07 i član 383 KZ RS, *Službeni glasnik RS*, br. 70/2006.

²⁸ Član 1, st. 17 KZ BiH, član 2, st 18 KZ FBiH, član 147, st 13 KZ RS i član 2, st 18 KZ BDBiH.

kriminalom nalazi u početnoj fazi, što se može uočiti iz analiza i izvještaja državnih tijela nadležnih za organizaciju i provođenje strategije za suzbijanje svih vidova organiziranog kriminala. Na ovom osnovu, kao i međunarodnim obavezama Bosne i Hercegovine u vezi s tretmanom organiziranog kriminala, može se konstatovati deklarativna odlučnost Bosne i Hercegovine u suzbijanju ovog negativnog fenomena. Prema tome, možemo zaključiti da Bosni i Hercegovini, ipak, tek predstoje mnogobrojne aktivnosti na zakonodavnom planu, kako bi se stvorile što bolje pretpostavke u suzbijanju organiziranog kriminala.

Zaključak

Kao što vidimo, na području krivičnog pravnog reagovanja protiv organiziranog kriminala Slovenija, Hrvatska, Bosna i Hercegovina i Srbija su već uvele neke zakonske odredbe, a u budućnosti se planiraju i nove koje će povećati učinkovitost organa krivičnog gonjenja i pravosuđa. Uspjeh Slovenije i Hrvatske u pregovorima o pristupanju Evropskoj uniji rezultirao je uvođenjem standarda sličnih onima što ih imaju države EU, kao i usklađivanjem slovenačkog i hrvatskog zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. To je omogućilo da Slovenija i Hrvatska mogu uspješno pratiti većinu razvijenih zapadnoevropskih država koje su na državnoj razini ustanovile efikasan krivičnopravni okvir za pravovremeno reagiranje na području organiziranog kriminala. Kao posljedica toga, može se konstatovati da su se Slovenija i Hrvatska kretale i još uvijek se kreću brže od ostalih u regiji u pogledu uspostavljanja politika i strategija protiv organiziranog kriminala, odnosno u donošenju svih potrebnih zakonskih propisa, kao i uspostavljanju djelotvornog sistema provedbe zakona.

S druge strane, u borbi protiv organiziranog kriminala koja se odnedavno vodi u Bosni i Hercegovini i Srbiji mogu se uočiti i izvjesna lutanja, određene zablude i neka promašena zakonska rješenja. Treba odmah primijetiti da to nije samo lokalna specifičnost, već da su te pojave u ovoj oblasti prisutne i u mnogim državama svijeta. Zbog svega navedenog jasno je da postoji potreba za daljim zakonodavnim reformama u ovoj oblasti u Bosni i Hercegovini i Srbiji, jer efikasna borba protiv organiziranog kriminala nameće potrebu stalnog unapređenja i moderniziranja, uz istovremeno usklađivanje sa međunarodnim standardima i uporedno-pravnim iskustvima. Prema tome, u cilju poboljšanja krivičnog postupka, aktivnosti Bosne i Hercegovine i Srbije svakako bi trebalo da se odvijaju na razvoju i prilagođavanju materijalnopravnog i procesnopravnog okvira i izgradnji efikasnijih institucija za sprovođenje zakona.

Ipak, u odnosu na ostale zemlje Zapadnog Balkana, Bosnu i Hercegovinu treba posmatrati odvojeno u pogledu specifičnosti ustavno-pravne organizacije, jer postoji neracionalna i asimetrična šema policije, tužilaštva i drugih organa za sprovođenje zakona. Krivično pravo je, dakle, jedan, ali ne i ključni faktor u borbi protiv organiziranog kriminala, budući da država s njim nastupa kad su posljedice već opipljive. S tim u vezi, prilikom izrade krivičnogpravnog okvira potrebno je imati u vidu sve segmente koji su značajni činioци u izradi krivičnogpravnih normi, od kojih ćemo neke navesti: stavovi sudske prakse, međusobna usklađenost, prije svega sa ostalim zakonima koji čine krivično pravo u širem smislu, utjecaj zakonodavne tradicije, pitanje kada treba dopunjavati i mijenjati KZ ili donositi novi, opravdanost izuzetaka kod najtežih oblika kriminaliteta (terorizam, organizirani kriminal, korupcija), uzimanje u obzir stavova nevladinih organizacija, stručnih udruženja i asocijacija građana i utjecaj javnog mnjenja na proces stvaranja i usvajanja krivičnogpravnih normi.²⁹

Literatura

1. Bošković, M., *Transnacionalni organizovani kriminalitet*, Policijska akademija, Beograd, 2003.
2. Bošković, M., *Organizovani kriminalitet i korupcija*, Visoka škola unutrašnjih poslova, Banja Luka, 2004.
3. Dimitrijević, V., Krivično djelo organizovani kriminal prema pozitivnom pravu Bosne i Hercegovine, *Posao i pravda*, časopis za pravnu teoriju i praksu, Sarajevo, br. 1, 2007.
4. Đurđić, V., *Koncepcijska doslednost tužilačke istrage prema novom Zakoniku o krivičnom postupku, Primena novog Zakonika o krivičnom postupku Srbije*, Udruženje za krivično pravo Srbije, Beograd, 2007.
5. Fatić, A., Organizovani kriminal kao predložak za kontrolnu politiku, *Revija za bezbednost*, br. 1/10, Beograd, 2010.
6. Jovašević, D., Gajić-Glamočlija, M., *Krivično delo pranja novca*, Beograd, 2008.
7. Korajlić, N., *Istraživanje krivičnih djela*, Pravni fakultet, Sarajevo, 2012.
8. Modly, D., Korajlić, N., *Kriminalistički rječnik*, Centar za kulturu i obrazovanje, Tešanj, 2002.
9. Petrović, B. i Dobovšek, B., *Mreže organiziranog kriminaliteta*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.
10. Petrović, B., Peršak, N., *Sigurnost i suradnja kao reakcija na organizirani kriminalitet u srednjoj i jugoistočnoj Evropi*, Pravni fakultet Univerziteta u Sarajevu, Sarajevo, 2007.
11. Sačić, Ž., *Organizirani kriminalitet u Hrvatskoj*, MUP RH, Zagreb, 1997.
12. Stojanović, Z., *Proces stvaranja zakonodavstva i suzbijanje kriminaliteta, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, Beograd, 2009.

²⁹ Stojanović, Z., *Proces stvaranja zakonodavstva i suzbijanje kriminaliteta, Stanje kriminaliteta u Srbiji i pravna sredstva reagovanja*, Beograd, 2009.

ORGANIZED CRIME IN THE WESTERN BALKANS - DEFINITION AND CRIMINAL ASPECT

SUMMARY: Organized crime is one of the most dangerous and most complex phenomena in the world today in general. Because each state can endanger the two sides, the threat of organized crime and of their inability to provide an effective legal framework for neutralizing consequences of this problem. In seeking an investigation of the most appropriate response to the challenge of organized crime, there have been fundamental changes in the orientation of the criminal justice system, both at the national and at the international level. The area of organized crime in the last few years as a contemporary phenomenon aroused great interest in criminological research, criminal justice, and crime criminal-process theory of almost all countries of the modern world.

Some Western Balkan countries (Slovenia, Croatia, Bosnia and Herzegovina and Serbia) belong to the state in which the fight against organized crime at the very beginning, and it can be assumed that in the framework of the existing system as well as the introduction of new legislation, to increase the efficiency of organs prosecution and the judiciary in dealing with the same consequences as well as the causes of organized crime.

Given the fact that organized crime presents a real problem that requires timely and adequate response of the state to suppress it, the paper will analyzes the phenomenon, as well as criminal aspect to combat organized crime.

KEY WORDS: Organized Crime, the opposition, the laws, criminal aspect, crime aspect.